

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, VI., vácsi körut 3.

hová minden küldemény intézendő.

TÁRSADALMI HETILAP.

SZERKESZTI

SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve . . . frt 7.—
Félévre . . . . . „ 3.50
Negyedévre . . . . . „ 1.75

Egyes szám ára 14 kr.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Országos ügyek a pesti izr. hitközség közgyűlésén.

— 1888. február 26-án. —

Nyugodt hang, kevés elevenség jelezte eddig az ország első hitközségének közgyűlését. A hitközség saját ügyeit oly jó kezekben tudja, hogy a képviselő testület azokat vita tárgyává tenni, fejlesztésüket szóba hozni, nem is tartja szükségesnek.

Ma sem a saját ügyei adtak neki szint, érdeklődést, életet. Országos ügyek kerültek benne szönyegre, a zsidóság országos ügyei. Felekezeti receptiója és szervezése, zsidó gimnázium és ezek kapcsán a magyar zsidó közművelődési egyesület.

Hogy nekünk, kik mind a négy országos ügynek szolgálatában állunk; kik legjobb akaratunkkal és erőnkkel fáradozunk, ezeknek megvalósításán; kik hangoztattuk és egyre hangoztatjuk ezeknek szükséges voltát s a kik ismerjük, teljesen méltányolni tudjuk a pesti hitközségnek a felekezeti mozgalmainkra való döntő súlyát: mennyire van okunk ebbe felekezeti életünk egy nagy horderejű momentumát látni, azt hisszük, nem szükséges külön fejtegetnünk.

A felvetett kérdések, igaz, nem találtak olyan teljes méltánylásra, minőre számítottunk s a minőket ilyen országos érdekű, a zsidóság zöme által mélyen átértett kérdések érdemelnek; de tekintve az érdeklődést, a feszült figyelmet, melylyel kísérték a felszólalásokat és tekintve a súlyt, mit a felszólalók egyénisége adott a mozgalmaknak: általában véve kielégítőnek, megnyugtatónak tartjuk az eredményt.

Mert konstatalható, hogy a pesti hitközségnek, ugy előljárósága, mint képviselőtestülete,

nem ugyan ezen minőségükben, de mint egyesek szintén érzik és átértik a közgyűlési vita tárgyává tett mozgalmakat.

Ez a tény magva a mozgalmaknak s csak idő kérdése, hogy az elvetett mag kikeljen, virágozzék s meghozza gyümölcsét. S végre, mint egyik felszólaló talpraesetten jegyezte meg: mi is tudunk várni az eszmék dolgába és mi is bizunk az igazságban!

*

A gyűlés lefolyásáról, melynek élénkségét a szóonokok előadásainak heve is fokozta, a következőkben számolunk be tüzetesen.

Elnök Wahrmann Mór orsz. képviselő 10 óra után negyeddel megnyitotta a gyűlést s az előljárárságnak az 1887-iki közigazgatási évről szóló jelentését akarja felolvastatni, melyet azonban a közgyűlés előterjesztés nélkül is felolvasottnak vett:

Ezután Ullmann Sándor dr. orsz. képviselő, az előljárárságnak működését helyeslés közt méltányolván, az előljárárság és különösen Wahrmann Mór áldozatkészségéről és érdemeiről elismerő szavai, valamint az előljárárság jelentésének helyesléssel való tudomásul vétele és indítványa, hogy ezért az előljárárságnak bizalom szavaztassék, köztetszéssel találkozott. — Szónok ezen általános bevezető szavak után két fontos indítvánnyal lépett a közgyűlés elé. Beszédének e része ime szószerint:

Tisztelt Közgyűlés!

Midőn bizalmunknak örömtelt szívvel és az igazi elismerés meleg hangján adunk kifejezést, egykérést kell a tisztelt előljárársághoz intéznem, t. i. azt, hogy áldásos tevékenységét és a hitközség erkölcsi és anyagi erejét, tulemelkedve a helyi érdekű és tágabb értelemben vett hitközségi ügyeken, szentelje oly országos érdekű kérdéseknek is, melyek az egész hazai zsidóságot s így első sorban a mi hitközségünket is közelről érintik, melyek az ország közvéleményében a megoldásra immár megértek.

T. K.! A felekezeti ellen irányzott mozga-

lom már-már lejáró félben van, s a kar, mely eddig-
elé védelemre fogott fegyvert, az építés munkájához
kell, hogy lásson. A közvélemény leginkább két esz-
mének megvalósítását óhajtja, s ez a zsidó fele-
kezet országos szervezete és a gymná-
sium létesítése.

A t. k. engedelmével előbb a gymnásium kér-
désével leszek bátor foglalkozni, mint melyről a je-
lentés is megemlékezett. A jelentésben az előljáróság
a gymnásium ügyét anyagi és erkölcsi tá-
mogásban részesíteni akarja azon esetre, ha az ennek lé-
tesítése iránti törekvések valósulásra megérnek. A t.
előljáróságnak ezen kijelentését köszönettel venném
tudomásul, ha magának a gymnásiumnak létesítését
nem utalná a társadalmi utra.

Azok, kik annak idején ez ügyet megindították,
sajnálattal bár, de arról győződtek meg, hogy tisztán
társadalmi uton egy felekezeti gymnásiumot létesíteni
lehetetlen. Ha a gymnásiumot komolyon akarjuk, és
ezt a jelentés szerint fel kell tételeznem, akkor meg
kell barátkoznunk azzal az eszmével, hogy maga a
hitközség kezdeményezze, mi nem zárja ki azt, hogy
egyesek áldozatkészségére is számítsunk. Tudom,
hogy az áldozatkészséget ez idő szerint a zsidó kór-
ház veszi igénybe, de tekintve, hogy egy gymnásium
fokozatosan osztályonként is állítható fel, a felállítási
költségei is csak fokozatosan évek során merülnek
fel, s így az nem szolgálhat okul arra, hogy a kér-
dés elutasíttassék. Egy olyan költségvetésben, mely
az egynegyedmillióhoz közel jár, a fokozatosan fel-
állítandó gymnásium költségeinek előteremtése és fe-
dezete akadályt nem képezhet.

A gymnásium felállítása, szerény vélekedésem
szerint, hitközségünknek, mint az ország legnagyobb
hitközségének nemcsak erkölcsi, de tanügyi köteles-
ségét is képezi. Mert, ha teljes elismeréssel adózom
is felekezeti iskolánk és hitközségünknek az oktatás
terén eddig elért sikerei iránt, mégis el kell ismer-
nünk, hogy hitközségünk oktatásügyi szükséglete nem
mutat magasabb nívaut; mert hiszen azt elemi is-
koláinkkal egyedül látszik kielégíteni; pedig azt
látjuk, hogy az ország többi vallásfelekezetei a leg-
nagyobb áldozatok árán tartanak fenn középiskolákat,
mert tudják, hogy ezen kultur-missiójukban rejlik
hatalmuk befelé és erkölcsi tekintélyük kifelé.

Nem mondok újat: az unitáriusok, kik mind-
össze ötvenezren vannak e hazában, fenntartanak 2
gymnásiumot, a zsidó felekezet pedig egyet sem, leg-
feljebb az egy vágújhelyi alreáliskolát.

Pedig a cultusminiszterium legújabb hivatalos
kimutatásai arról tanuskodnak, hogy a középiskolá-
kat leginkább zsidók veszik igénybe. Mig 100,000
lakos közül 388 evang., 274 r. kath., 260 ref., 110 g.
kath. és 104 gör. keleti veszi igénybe a középisko-

lát, addig 100,000 zsidó lakos közül 1240 jár a kö-
zépiskolákba.

Bármennyire képezze büszkeségünket az, hogy
ifjaink művelődnek. mégis el nem zárkozhatunk a
közvéleménynek mind hangosabban nyilatkozó azon
vágya elől, hogy ifjaink ezen művelődési szükség-
letét nem saját erőnkől, hanem a többi vallásfele-
kezetek költségén elégítik ki. S ez áldozat, melyet
a felekezetektől igénybe veszünk, nem csekély, mert
tavaly 39,114 középiskolai tanuló között volt 7747
zsidó, vagyis az összes tanulók 19·8%-a. Felhozhatnék
még ezeknél csattanósabb adatokat is, de nem aka-
rom a t. közgyűlést számokkal fárasztani.

Vajjon ezen visszás helyzet fentartása indokol-
ható-e a zsidó felekezeti gymnásium elleni ellenszenv-
vel; vajjon elég erős-e a gymnásium ellen felhozott
azon érv, hogy az assimilálódást megnehezítendő s
vajjon nem-e érkezett már el az idő arra, hogy e régi
mulasztást egy gymnásium minél előbb való létesítése
által némiképen helyrehozzuk: mindezt a t. köz-
gyűlés bölcsességére bízom; annyit azonban meg kell
jegyezni, hogy az eddig követett halogatás ország-
szerte még olyan körökben is ressensust keltett, ame-
lyek vallásfelekezetünkkel egyébként rokonszenveznek.

Kérem ezek után oda hatni, miszerint az előljá-
róság behatóan foglalkozva ezen ügygyel, ha a
gymnásium egyszerre való felállítása pénzügyi nehé-
ségekbe ütköznék, határozná el annak fokozatos
felállítását és ha az ez idei költségvetés keretében ez
iránt már nem intézkedhetik, vegyen fel az 1889.
évtől fogva évenként a költségelőirányzatban egy bi-
zonyos összeget egy gymnásiumi alap létesítése cél-
jából, a mely alap egyesektől gyűjtés útján befolyó
összegekkel gyarapítva, a gymnásiumnak felállítása
és fenntartása szolgálhasson.

T. K.! Áttérek már most a másik, a zsidó-
felekezet országos szervezetének kérdé-
sére, melyet a zsidó közvélemény mind hangosabban
sürgetni látszik, mert helyesen át van hatva annak
tudatától, hogy felekezetünk egyenjogúsága mindad-
dig papiron marad, míg hitközségeink szervezve és
teljes autonomiával, felekezetünk pedig a többi fele-
kezetek iránt való viszonyossággal felruházva nem lesz-
nek. Tudom, hogy e kérdésnek nagy története van
hazánkban, azt is tudom, hogy az eddigi kísérletek
eredményre nem vezettek. De az következik-e ebből,
hogy egy 700,000 főből álló felekezet örök időkre
lemondjon arról, a mit a többi felekezeteknek elér-
niök sikerült? Es azt hiszi-e a t. közgyűlés, hogy a
többi felekezeteknek autonomiájukat és közjogi álla-
sukat az első kísérletre elnyerniök sikerült? Nem ta-
nuskodik-e a történet a mellett, hogy ez csak százados
harcok és küzdelmek után volt elérhető?

Igazat kell adnom felekezetünk egy kiváló tu-

dóságának, ki a congressus után történt lehangoló események közvetlen benyomása alatt is kimondá, hogy: „Annyi bizonyos, hogy ha ezen csirák kivessznének és dus termést nem hoznának, a kísérlet újból meg fog tétetni, míg a közóhajok teljesülést, a szükségletek kielégítést találандnak. S miként bizonyos, hogy minden szellemi és társadalmi törekvés, mely kiindulási pontját az adott viszonyokban, jogosultságát az általános emberi természetben és indokát a becsületes és tiszta iparkodásban leli, addig vivódik megvalósulásért míg az igazi és életképes alakot talál; époly kétségtelen, hogy a magyarországi zsidók szervezkedési törekvéseikkel mindaddig fognak kísérleteket tenni, míg a harangöntése sikerülni és a mű mesterének dicsőségét hirdetni fogja.»

T. K.! Érzem, hogy nincs itt helye annak, hogy a szervezet kérdésével vagy a keresztülvitel eszközeivel behatóbban foglalkozzunk; igénytelen felszólalással csak hangot akartam adni itt, mert a vidék Budapestre várja a lökést s mert azt hiszem, hogy a pesti zsidó hitközség van első sorban hivatva arra, hogy e mozgalmat megindítsa és annak élére álljon.

Hivatva van erre a t. község nemcsak azért, mert az ország legnagyobb és legelső községe, de hivatva van azon tradícióknál fogva is, melyek a múltból reánk, mint e község fiaira hárultak. A magyarországi zsidók története fényes tanúságot tesz arról, hogy a jelen században a hazai zsidóság jogai kiküzdése iránt vívott harcban a vezérszerep mindenkor a pesti zsidó hitközségnek jutott. A türelmi adó eltörlése, hitközségünknek 1807-ben beadott petíciójára vezethető vissza; a zsidókról szóló 1840: XXIX. t.-cz. nem-e sikere a pesti zsidó hitközségnek már 1825-ben beadott petíciójának, valamint az 1832-ben és 1839-ben a pesti zsidó hitközség kérvényezése folytán tartott tanácskozásnak és az azokban megállapított és az országgyűléshez intézett kérvényeknek? Nem-e a pesti zsidó hitközség érdeme a zsidó kereskedelmi gremium, a kézműves egyesület, valamint a magyar nyelv terjesztésére alakított egyesület felállítása a 40-es években? Nem szólok az abszolút korszakról, de az alkotmányosság helyreállítása után nem-e a dr. Hirschler vezetése alatt álló pesti zsidó hitközség volt az, mely már 1826-ban kérvényezett a magyar udvari kancelláriánál a zsidó ügyek autonóm rendezése, a congressus és a seminarium iránt s vajjon végre a zsidók egyenjogúsítása és a congressus összehívása, a zsidó eskü módosítása stb. nem-e hervadhatlan érdemeit képezik a pesti zsidó hitközség kezdeményezésének? A ki a zsidók történetét ismeri az igazat fog nekem adni, ha azt mondom, hogy a pesti zsidó hitközség története azonos a magyarországi zsidóság történetével a jelen százaoban; hogy

ennek kutforrásai ott vannak letéve hitközségünk levéltárában!

T. K! Hitközségünk tehát csak a reámaradt tradícióknak felel meg, midőn az általam felvetett és tudomásom szerint más hitközségekben is már tárgyalás alatt lévő kérdés megoldásának szenteli figyelmét s midőn azon eszközöket és módokat teszi bölcs megfontolása tárgyává, melyek egész hazai zsidóságunk szívében fekvő ezen kérdés megoldására alkalmasak.

A t. előljáróság bölcsesége bizonyára meg fogja találni az eszközöket, a miért is én tartózkodom concret indítványtételtől, csak arra szoritkozom, hogy ez ügyet, melyet mi minden erőnkkel támogatni fogunk, újra szívére kössem a t. előljáróságnak.

E sűrű éljenzéssel fogadott beszédre W a h r m a n n Mór, elnök válaszolván, kijelenti, hogy azon álláspontra helyezkedik a zsidó gymnáziummal szemben, melyet tavaly is fejtegetett. Hogy a zsidó gymnázium felállítása helyes és czélszerű-e: vitás; e kérdés tisztázásába nem bocsájtkozok. Megengedi, hogy sokan óhajtsák a zsidó gymnázium felállítását, de azt nem fogadhatja el, hogy az ez irányban megindítandó mozgalom vezetése a pesti hitközségnek e r k ö l c s i és t a n ü g y i k ö t e l e s s é g e. A hitközségnek nem kötelessége középiskolák felállítása, ez az állam dolga. Az ellenvetések, hogy jogtalanul vesszük igénybe a középiskolákat, nem állanak. Igen, igénybe vesszük, mert fizetünk pénz- és véradót úgy mint bármely más felekezett. Ezért jogunk van követelni, hogy az állam iskoláiba járjanak gyermekeink. Más felekezettek középiskolái sem most keletkeztek; évszázadokkal előbb alakultak ezek és iskolai alapjaik és vagyonaik olyanok lehettek, melyeket könnyen állami nak is lehet mondani.

A zsidó gymnázium felállítása egyesek dolga és így társadalom feladata. Azt, hogy a pesti hitközség vegye át a mozgalom vezetését, még az esetben sem fogadná el, ha helyeselné az eszmét. A zsidó gymnáziumnak országos intézménynek és szükségletnek kell lennie és a felszólaló statisztikai adatait, melyek az egész országra vonatkoznak, nem veheti irányadóul. De ha tényleg érzett szükség és meg van a lelkesedés a haza zsidóságában — akkor nem áll utjában semmi. Ő a mozgalomnak semmi nyomát sem látta, s hogy a mozgalmat a hitközség indítsa meg arra nézve a hitközségben hiányzik az áldozatkészség és érdeklődés; ez utóbbi illusztrálásul felhossa, hogy a 201 képviselő testületi tag, kiknek évenként csak egy órát kellene szentelniök a hitközségnek, annyi érdeklődéssel is alig viseltetnek, hogy a közgyűlésen megjelenének; ma is halogatni kellett a gyűlés megnyitását, hogy a határozathozatalhoz szükséges 50 képviselőtestületi tag együtt legyen; ez egyébiránt tapasztalható a tanügy terén is; az iskolalátogatásra és ellenőrzésre felkért tagok közül többen színét sem látták az iskolának. A jelentésben tett állítás, hogy a hitközség a zsidó gymnázium mozgalmát figyelemmel kíséri, nem frázis s mihelyt a t á r s a d a l o m m e g v e t i alapjait, ő e g é s z s u l y á t r á v e t i, hogy támogassa; de míg ezt nem látja, addig nem hagyja

magát belelovalni semmiféle mozgalomba. — A zsidó vallás receptiója ügyében is ebben kulminál válasza. A kérdés megoldására nézve nem alkalmas a hitközség kezdeményezése; és a megoldás ma nehezebb mint volt 2—3 év előtt. Azt az állítást sem fogadja el érvnek, hogy a pesti hitközség állt minden mozgalom élén, nem mintha ez által a hitközség, vagy elődei érdemeit kisebbíteni akarná; de a mennyire ő ismeri a multat, egy országos zsidó képviselőkből álló bizottság intézte a mozgalmakat, mely sűrűn eljárta Pozsonyba. A pesti izr. hitközségnek nincs oly nagy befolyása mint mondják; nem is olyan gazdag. A vidék tudja ezt jól azon tünetekből, melyeket tapasztalt, ha hozzá fordult segélyért. Hogy a pesti hitközség e mozgalom élére áll, azt nem igéri, de igéri, hogy vele foglalkozni fog.

Végül kijelenti, hogy a zsidó vallás receptióját csak a kormány létesítheti, mert amennyire ismeri a zsidókat, általuk csak nagyobb bajt okozhatni, de meg nem oldhatni a kérdést. Ezen egyéni nézetét hosszú éljenzéssel fogadták.

Ullmann Sándor dr. megjegyzi, hogy ő nem kívánta, miszerint a hitközség állítsa fel a zsidó gymnáziumot, csak azt ajánlotta, hogy a jövő évi költségvetéstől kezdve évenként vegyenek fel a költségvetésbe bizonyos összeget, mely a gymnázium alapot képezné s a melyet egyesek szaporítanának; azt sem kívánta, hogy egyszerre állítsák fel a gymnázium minden osztályát, hanem fokozatosan. — A felekezetünk receptiójára nézve ő is megnyugszik abba, hogy az a kormány iniciatívájára történjék.

Wahrman félreértett szavait helyreigazítja.

Tenczer Pál egy körülményre hívja fel a képviselő testület figyelmét s az, hogy míg más felekezeteknél az egész felekezet törekszik együttesen kitűzött célokat megvalósítani, addig nálunk mindenik másfelé huz. Ha a zsidóság egy része valamely eszme szolgálatába áll — egy másik nagy része bizonyára ellene foglal állást. A gymnáziumot a vidék és főváros áldozatkészségére utalni egyaránt bajos, mert egyik sem képes több áldozatra, hiszen a zsidónak nemcsak zsidó ügyei vannak, más intézmények fentartásáról is gondoskodnia kell.

Dr. Kármán Mór, tanár a jelentés nyilatkozatát a felvetett két kérdéssel, a zsidógymnázium és a felekezet receptiójával szemben megnyugtatónak tartja. Tény, hogy minden felekezet annyit ér, mennyi a szellemi tőkés s a mennyire a közügyekért érdeklődik. A zsidóság nálunk eddig csak a jótékonyosság és szertartások szűk keretében foglalkozik; hogy mint felekezet ezen szűk határokon kívül is foglalkozzék, nem tehetné; hogy mivel foglalkozzék, azt a zsidóságnak állami és társadalmi viszonyai döntenek el. Francia és Olaszországban másként kell felfogni a zsidóság érdekeit mint Németországban és Németországban másképp mint nálunk. Nálunk az a közhit, hogy minden felekezet érdeke, szellemi érdeke, hogy közművelődés ügyekkel foglalkozzék, a mely ezt nem teszi, azt nem tekintik olyannak is, mely foglalkozik érdekeivel. Az unitáriusoktól, ettől a kis hitfelekezettől sokat tanulhatnának, mert hogy saját szellemének képviselői legyenek, az iskolákat közügynek tartják. Szónok személyes meggyőződése, hogy a magyar zsidóságnak kötelessége tanügyével többet foglalkoznia mint eddig és nem kis és nagygyűlésekben elaltatni

minden mozgalmat. Az előjáráságtól őszinteséget s nem csak megnyugtatót vár. Egyébiránt ő eszmék dolgában tud várni is, mert bizik az igazságban. Felekezetünk receptióját acutab kérdésnek tartja. Hogy vallásunk rdcipiáltassék, arra nézve elég a zsidó, ki érzi a méltatlan szégyent, hogy csak mint egyen-jogosított politikai egyed szerepel, de vállalása nem (ugy van!) Ő mint államhivatalnok helyén mindig igényt szerez felekezetének is és nem tagadja meg (hosszas éljenzés). — Az egyes községet képtelennek tartja nagy dolgok kivételére s csak a vallásoktatás kérdésére utal. Azt mondja, hogy álljon össze több hitközség a vallásoktatási és egyházi ügyek megvitatásán, mert a legtöbb zsidó községnél e tekintetben a legközvetlenebb szükségeket sem elégítik ki. Terjesszék ki figyelmüket mindenre; minek szükségét látják és hol intézkedések hiányát érzik így készítsék elő a hitközségi szervezkedést. Ő nem bánja, hogy többféle a zsidóság — dogmai különbség úgy sincs köztük — csak tegyen és érdeklődjék azon ügyekért, melyekért, zsidónak vallja magát!

Mezei Ernő szerint a szervezés kérdése egyenesen a zsidóság elé nem vihető; a törvényhozásnak és kormánynak kell vele foglalkoznia. Velünk ugyanis mindenki foglalkozik, csak mi magunk nem. A pesti hitközség kérvénnyel forduljon a képviselőházhoz hogy ez ügyben is érvényesíthessék magukat a zsidó képviselők. Passiv viselkedéssel mire sem megyünk. Ha a pesti hitközség passiv marad valamennyi az lesz. A gymnázium kérdése mellett az áldozatkészség nagy érv és a kultuszminiszter azon nyilatkozata is, hogy a zsidóság kultur intézmények létesítésére nem képes. A pesti hitközség kezdeményező képessége megmutatná, hogy van a zsidókban moralis erő és egység. Ő részéről konkrét irányban ajánl minden olyan eszmét, mely a zsidóság szolidaritását, felekezeti egységét előmozdítja. Ilyen a zsidó magyar közművelődési egyesület is, melynek a jelentés is nyomatékot ad.

Miután több szónok nem jelentkezett, a jelentés helyesléssel tudomásul vétetett. Azután fölolvasták a zárszámadást, a felülvizsgáló-bizottság jelentését, mely, a zárszámadások helyességét konstatálván, tudomásul vétetett, és a tagoknak a felmentség megadatott.

A f. évi zárszámadások felülvizsgálásait Meslinger Ármin, Fürst Jakab, Beck Nándor, Holitscher Manó, Kornfeld Zsigmond, Herztl Tivadar és Beer Salamon lettek kijelölve.

A költségvetést a közgyűlés egyhangulag elfogadta.

A jegyzőkönyv hitelesítésére elnök Bóke Gyula drt és Herzfelder Manót kérte fel.

Az iskola felügyeleti állás és a fiárvaháznak kibővítésére az előjáróság által tett indítványokat egyhangulag fogadták el.

Elnök két választmányi tag választását kéri. 5 percnyi szünet.

Szünet után kihirdetik, hogy Neumann Antal dr. 25, és Herzmann Bertalan 20 szóval választmányi tagokká választottak.

Több tárgy nem lévén, evvel a gyűlés véget ért

Schulchan Aruch, vagy mosaico-rabbinicus hagyomány.

Néhány megjegyzés Farkas Albert urnak az „Egyenlőség” 7. számában megjelent cikkére.

Többször regélték a hivek, de soh'sem hittem nekik. Pedig mégis igaznak kell lennie, hogy az orthodoxok vezérei közül majd az egyik, majd a másik lesz meghíva egy kis tanácskozásra — az Ur Istenhez. Hogy is tudhatná másképen Farkas Albert ur oly minden kétséget kizáró határozottsággal, hogy menyeyi atyánk« a viláért sem gondolkozik egyformán és nem is jár egy úton a cong. orsz. irodával?»

Sem okom, sem jogom kételkedni Farkas urnak ebbeli jólérsütségében; de különben sem illik, sőt veszedelmes is az ilyen istenes férfiuval kikötni; mert máskülönben megkérdezném tőle, vajjon milyen véleménynyel van hát az Örökkévaló az ő, Farkas Albert, illetve az orthodoxok irodájáról?

Tudom azonban, hogy ilyen kérdéssel Farkas Albert urat nagy zavarba hoznám; mert hogy a mindentudó Isten »egyformán gondol-

*) Adjuk e cikket, amint hogy adtuk Farkas Albert ur cikkét ha mingyárt álláspontunk nem egy tekintetben elüt Farkas urnak nevezett cikkében kifejtett álláspontjától. A szerkesztő.

TÁR O Z A

Jámbor elmélkedések az ünnepi — sütemények fölött.

Az „Egyenlőség” eredeti purim-tárczája.

A hugom ismét zavarba hozott. Még hogy magyarázzam meg neki a Chanuka bibliai, vagy történeti jelentőséget! Ó azt tudni akarja, a mint illik is.

Hát a Chanuka — mondom — a Chanuka egy olyan ünnep, hogy — hogy akkor sok diót megmogyorót esznek az emberek.

Aztán nyolcz egymást követő estén szép szines viaszgyertyákat gyujtanak meg, a melyeket a gyermekeknek elfujni nem szabad. A szegényebb családok — nem lévén pézük viaszgyertyára — féldióhéjakba olajat öntenek, valami pamutféléből kicsiny kis kanóczot helyeznek minden dióhéjba és azt gyujtják meg. És a kis lángok pislogása szépen sorban igazán pompás — szóval a Chanuka igen szép és mulatságos ünnep.

Ám az egy cseppet se mulatságos, hogy a fölvetett kérdésre nem tudtam jobb feleletet adni. Hja, rossz a világ. A kit korán kibocsájtottak az apai házból, hol naponként imádságos könyv volt a kezébe

kozik és egy úton jár az orthodox közvetítő irodával, ezt a jámbor és nagyon istenfélő Farkas ur már csak azért sem hiheti el, mert hisz akkor hogy magyarázná meg azon tekintélyes orthodox rabbik fellépését, kik még csak rövid idő előtt az orthodox iroda működését szégyenletesnek és bűnösnek mondták? „Gondolkoztatik-e egyformán és járhat-e egy uton” Izrael Istene azzal az irodával, melyet a nemrég elhalálozott budapesti orthodox hitközség nagytekintélyű rabbija, a boldogult Schreiber Joachim a zsinagógában, a frigyláda előtt, ezer hívő hallatára »az orthodox zsidóság rákfenéjé«-nek nevezett? azzal az irodával — és ezt szintén tudós és jámbor orthodox rabbik hirdették — melynek üzelmei aláássák a thóra tekintélyét és csak a felekezeti bemocskolását eredményezik?

Ezt a kérdést azonban — mint már említém — fel nem vetem. Üdvözüljön minden ember a saját — irodája szerint, sőt üdvözülni lehet egyáltalán iroda nélkül is; a minthogy üdvözülnék status-quo-beli hitsorsosaink és a mint hogy üdvözülnék apáink a szerencsétlen emlékezetű congressus előtt. Egy dolgot azonban nem hagyhatok szó nélkül Farkas Albert ur cikkében és ez azon — hogy a legenyhébb kitélt használjam — naiv distinctió, melylyel

adva, — s a kinek, a mint saját szárnyára kelt, gonosz emberek a Büchner-féle Kraft und Stoff-ot nyomják a kezébe, s a ki végre, az utóbbtól megzavarodva, sok esztendőre templomkerülő lesz és egyetlen ünnepet sem tart meg, az bizony nemcsak az ünnepek történeti jelentőségét felejt el, de elfelejti azt is, hogy voltaképen miféle ünnepek is vannak följegyezve a Lűch-nek nevezett kalendáriomban.

Én ennyire — hála az égnek! — nem juthatok. Ettől megóvnak a — sütemények. Mert a jó istent dicsérő szent ünnepeket mindenkor meg fogom külböztetni tudni a szerint legalább, hogy melyiken milyen sütemények vannak gyakorlatban ósrégi praxis s boldog hagyományok szerint. Megjavult ember lévén, olykor csendes elmélkedésre ösztönöz a lelkem jobb és nagyobbik fele a szent ünnepek felett s ilyenkor hatalmasan támogatják memóriámat a sütemények. Egy pillantás a sütemény-világra biztos tájékozást ad s azt hiszem, hogy a zsidók történetét kellő alapossággal megírhatnám én is, csak hogy — az isten bűnösül ne vegye! — én csupán sütemények szerint csoportosíthatnám az egyes periodusokat.

Már zsenge gyermekkoromban nem igen láthatam bebizonyított ténynek, hogy a jó isten épen vasárnap reggel kezdte volna a világot teremteni. Onnan következtem, mert én nem a hetedik napi

ő a Schulchan Aruch álláspontja és a mosaico-rabbinicus hagyomány közti különbséget megmagyarázni törekszik.

E sorok írója közelebb áll rokonszenvével az orthodox párthoz, mint a neologhoz; de nem türheti, hogy a magyar zsidóság egy tekintélyes része egy elterjedt és közkedveltségnek örvendő lapban — vallásos alapelveit illetőleg — úgy állíttassék oda, a hogy azt Farkas ur odaállítani igyekszik.

Farkas Albert ur sokat tudhat és hiheti, hogy még többet tud; azt azonban nem hiheti, hogy csakugyan tudja, mi a Schulchan Aruch és mi a mosaico-rabbinicus álláspont és mi a kettő közt a különbség. Azok után legalább, miket az »Egyenlőség« 7. számában e tárgyról elmondott, fel nem tételezhetem, hogy erről fogalma is lehet.

Mi a Schulchan Aruch?

Már a XI. században egy híres afrikai zsidó tudós (rabbi Jiczchák ben Alfazi, rövidítve: »Rif«; született 1013-ban Kala Ibn Hamad városában, Fez közelében; meghalt 1103-ban) »Hilchott« (törvények) cím alatt kivonatolta a talmudot, mi által nagyot könnyített a talmud tanulmányzásán, amennyiben a talmud 63 traktátusa helyett azok rövid kivonatát tanulmányozhatták.

pihenőért, hanem kizárólag a fonott kalácsért vártam mindig a szent szombatot.

S azok a kedves pénteki esték! Könyv szökik szemembe, ha gondolok reájuk. Két szál gyertya előtt összetett kezekkel csendes imát rebegett jó édes anyám; majd apám elé járultunk kis testvérek kor szerint áldását veendő. S visszafojtott lélegzettel, néma áhitattal néztem mindmegannyiszor a fonott kalácsra, mely ezután ünnepélyesen fölszeletett. A reszeltes leves s a libaaprólék még ma is legőszintébb lelkesedésem tárgyát képezik.

Bizony elég hiba, ha valaki csupán a színházi premiérékért tartja evidenciában a pénteki estéket.

És azok a péntekről szombatra szolgáló éjszakák! Óh én gyermekkoromnak édes álmái, hová tüntetek! Nem jártatok ti olyan lázzal, mint a későbbiek, melyekben a dicsvágy festett ködből szőtt képeket, nem, ti csendesek és boldogok valátok s az elszenderült gyermek mosolyogva élvezheté előre a szombati reggelit, a két-három ujjnyi magasságu négyszegletes tésztanemüeket, melyek édes túrót rejtettek bensejükből. A túró körül mindent megettem a kávé mellett, de a túrót magát a kávé utánra, utóljára hagytam. A kuglófot ilyenkor nem is méltattam érdeme szerint, azt, ugyszólván, csak kegyelemből ettem.

Szombat este rendszerint gyászoltam a kalács

Ezen az úton haladva, a XII. században a zsidó tudományok legnagyobb óriása, Rábbénu Móse ben Maimun (Rövidítve Rámbám; szül. 1133-ban Cordovában, Spanyolországban; meghalt 1198-ban Kairóban,) megírta monumentalis »Jad Hachasaka« című művét, mely a talmud összes határozatait, a talmudi auctoritások megnevezése nélkül rendszeresen összefoglalta. Ő volt az első, ki teljes zsidó valláscodexet teremtett.

150 évvel később ismét egy spanyolországi zsidó tudós, Jakob ben Ascher (született Toledóban 1280-ban, meghalt 1340-ben, »Arba Turim« cím alatt új vallásos törvénykönyvet alkotott, melyben Alfazira, Maimonidesre és saját atyjára, kit a talmúdtudósok a »Rosch« név alatt ismernek, mint auctoritásokra támaszkodik és melyből kihagyta mind azon törvényeket és szabványokat, a melyekre, (mint pl. az áldozatok, a semita, a teruma stb.) a Palesztinán kívül lakó zsidók kötelezve nincsenek.

200 évvel később ismét szükségessé vált egy új vallásos törvénykönyv összeállítása; mert a »Tör« (mint Jakob ben Ascher művét röviden nevezték), sok tekintetben hiányosnak mutatkozott. Az egyik rabbi Alfazit, a másik Maimunidest, a harmadik Ascherit vette zsi-

eltüntet a derült láthatárról. Legtöbbször ugyan még kedden is volt valami maradék belőle, de abból én már nem kaptam, az az édes apám kizárólagos gyönyörűségére rezerváltatott, ki akkor tanított meg leg-hathatósabban a legnagyobb erényre, a — lemondásra, a mikor előttem ette meg. Váljék egészségére a jó öregemnek!

Óriásilag tiszteltem az ujesztendő ünnepét. Akkor mindig új nadrágot is kaptam s akkor a fonott kalács fölé mák is vala hintve s hófehér belében sporadice apró szőlők is voltak található. És nem is egy napig, mint a szombat, hanem — akkoriban legalább — eltartott két napig. S azok a reggelik és ozsonnák! Nem túrós süteményeket — óh nem — sokkal nemesebb eledelt adott édes anyám a kávéhoz, vagy a tejhez. Írósvajjal erősen szaturált papírvékonyaságu tésztalemezekből összeconciált sütemények voltak azok, merészen emelkedve, közbe hézagokat hagyva, úgy, hogy összemorzsolódtak, ha valaki szentségtelen kezekkel gyöngédtelenül fogta meg habnál könnyebb minémüségüket. És azok a tallér, csillag, érdemrend stb. formájú, remek geometriai ismeretekkel kigondolt s egy-egy eszmét képviselő apró csalétkek! Még ma is látom lelki szemem előtt mindegyiknek közepén a mandulát, diógerezdet, vagy a fehér, avagy piros prominenzli cukrot!

nórmértékű döntvényében. A községek ennek következtében folytonos háboruban éltek egymással; a mely állapotok ama, az egész zsidóság által érzett szükségét szülték, hogy teremessék egy olyan codex, melyet minden rabbi feltétlenül irányadónak elismerjen, hogy vallásos kérdésekben egyöntetű eljárást követhessenek.

S ilyen művet teremtett a halhatatlan spanyol-származású J ó s z e f K á r ó, (előbb drinápolyi, utóbb zafeti főrabbi; született 1488-ban; meghalt 1577-ben.) Az 5 hatalmas részből *) álló codexet, melyet, nagyon csekély kivétellel, az egész ismert világon lakó zsidók vallásos könyvükül elfogadtak és melyen Káró 40 évig (1518-tól 1558-ig) páratlan buzgalommal és odaadással dolgozott: a szerző »Schulchan Aruch«-nak nevezett; mert a mit e codexben a rabbiknak nyújtott, valóban teljes »Terített Asztal« (a Schulchan Aruch szószerinti fordítása), szellemi terített asztal volt.

Ez a Schulchan Aruch.

És mi a »mosaico-rabbinicus álláspont«?

A mosaico-rabbinicus álláspont az, mely a Schulchan Aruch-t — elfogadta.

*) Az I. rész »Orach Chajim« az ünnepeket, a II. a »Joreh Deah« a rituáliákat, a III. »Choschen Mischpát« a jogi ügyeket, a IV. »Even Haezer« a házassági kérdéseket tárgyalja.

Husvétkor azonban rendesen perben álltam a gondviseléssel. A pászkát gyűlölve, villával ettem a szószot. Nézetem szerint a husvéti porhanyós sütemények ki nem állhatják a versenyt semmi más ünnep süteményeivel és semmi ellentétes valláserkölcsei elmélet nem ingathatja meg ebbeli szilárd meggyőződésemet.

Ah, de a purimi sütemények előtt minden czukrászda pirulni kénytelen! Istenem, azok a — kindlik! Hány Purim telt el s én nem láttam egy szálát sem a sütemények e királyának általam ismert két neméből, a mákosból s a még sokkal jobb diósból! — Oh ha — feleségem volna! Egy szép, egy kedves, a ki — de csitt! Szorongó kebellet kívánok jó étvágyat ez értekezésem boldogabb olvasóinak és csupán egy remény melenget, hogy t. i. e lapok szerkesztője honorárium fejében küld vagy két szálát a saját uri asztaláról s ha lehet — kérem szépen — a diósból!

(Kiadatik a feleségemnek. — A szerkesztő.)

Gerő Károly.

Mi képezi tehát a kettő közt a különbséget?

Semmi.

Farkas Albert ur bizonyára ismeri azt a történetet, melyben a keleti irástudók a khalifa kérdésére sokáig azon törik a fejüket, hogy miért nehezebb az élettelen hal, az élő halnál? mig végre egy egyenes eszű, merész férfiú kiséti, hogy az élettelen hal tulajdonképen nem nehezebb az élő halnál.

Nézzük csak, hogy magyarázza Farkas ur a dolgot?

„Az orthodoxok — írja ő — azt mondták: az ő vallásuk a Schulchan Aruchban van kodifikálva, ők ezen az alapon állnak ősidőktől fogva és ezen akarják szervezni autonómiájukat is. Ettől nem tángitanak. A congressisták ellenben azt állították (először a zsidóság fennállása óta), hogy ők meg a mosaico-rabbinicus hagyományt fogadják el alapul. Ime a kettéválás első kapa-vágása. Mosaico-rabbinicus hagyomány! Ez szakember szemében épen annyit jelent, mintha például valamelyik nemzetiség Magyarországon azt vitatná, hogy nem fogadja el uralkodó, érvényes jog gyanánt az érvényes törvényt, úgy a mint szentesítve és kihirdetve vannak; hanem inkább az országgyűlési diáriumokat veszi polgári kötelességeinek alapjául. Érthetőnek érthető ugyan a congressisták abbéli törekvése is. Mert ha ők a Talmud-diárium alapján állhatnak; akkor — hogy a fölvetett példánál maradjak — szabadon választhatják cselekedeteik zsinórmértékű akár a szélsőbal, vagy a szélsőjobb véleményét is tetszésük szerint; a szavazat eredményével, vagyis a törvénnyel nem kell törődniök. Ez pedig, meg kell vallani, sokkal kényelmesebb, mint megtartani a törvényt.“

E magyarázatban, szentséges Farkas Albert uram, nem tudom, mit bámuljak jobban: a frivolitást-e, vagy a berzenkedő tudatlanságot!

Hol hallotta Ön, hogy a congressisták, eme, a magyar zsidóságnak mindenesetre tekintélyes és előkelő része nem vallásos törvénykönyv, hanem a talmudiáriumok alapján állanak? hol hallotta Ön, hogy egyáltalán létezik zsidó felekezeti párt, mely ilyen alapon megállhat?

Próbáljon Ön, csak úgy tréfából, elválni akarni — nem tudom ugyan, van-e! — kedves feleségétől és tegyen eziránt kísérletet egy congressista-párti rabbinál. Majd megtudja, a dr. ur nem-e az »Even Haezert« (a Schulchan Aruch IV. része) veendő eljárásának irányadója? Forduljon hozzá »sájle«-val, (rituális kérdés) és majd meglátja, hogy tanácsért első sorban nem-e a »Jore Deah«-hoz fog fordulni? — Vagy ne resteljen egy utat az országos rabbiképző intézetbe, és győződjék meg róla, elbocsájtják-e onnan a növendékeket, mielőtt a Schulchan Aruch-ot töviről-hegyire nem ismeri?

Azt kérdezheti már most tőlem: Tehát semmi különbség az orthodox és a neolog párt közt?

De, igenis, van különbség. Még pedig ez:

Iszerlesz Mózes ben Izrael phaenomenalis jelenség volt a talmud tudomány terén. Még félig gyermek volt, midőn híre, mint a legélesebb eszű talmudtudósok egyiké bejárta egész Lengyel-, Német- és Magyarországot, és a 20. évét még nem töltötte be, midőn a nagytekintélyű krakkói rabbinatus élére állították, hol letette alapjait annak a szellemi supermatiónak, melyet a lengyel rabbik — a zsidóság előnyére, vagy hátrányára-e, azt itt fejtegetni nem akarom — két századnál tovább a középeurópai zsidókra gyakoroltak. Iszerlesz már készen találta Káró művét. (Káró már 42 éves volt, mikor Iszerlesz született, de azért sokkal túlélte ezt, mert Iszerlesz élte 33-ik évében meghalt). Iszerleszt Káró Schulchan aruchja nem elégítette ki. Káro ugyanis, spanyol származású lévén, az askanaz zsidók auctoritásait munkája megszerkesztésében nem vette eléggé tekintetbe. Az askanaz zsidók, szigorubbak lévén a szefardoknál, számtalan kérdésben, melyben Káró a kevésbé szigorú felfogás felé hajlik, a nehezebb eldöntést szivesebben fogadták volna el. Ezenkívül Káró művéből kimaradt egész halmaza a száadok folyamán az askanazoknál — kivált a lengyel zsidóknál — felfogadott vallásgyakorlatok (minhagin) és szokások. Iszerlesz, ezeken segített, Káró művéhez egy új, ép oly hatalmas művet irt, a melyet belé nyomtatott Káró könyvébe, mint glossariumot (hagóhósz.) A Schulchan Aruch minden paragrafusa után ott van a »hágoh« (Iszerlesz megjegyzése) és az ezekben a megjegyzésekben tartalmazottakat az egész askanáz rituszu zsidóság tagadta el míg a szefard zsidóság Iszerlesz gloszariumáról tudomást nem vett.

És most beszélhetünk az orthoxok és nem-orthodoxok közti különbségről.

Hogy ki és mennyiben tartja meg a Schulchan Aruch szabványait magánéletében, azt, tudtommal, az orthodoxok sem kéri számon senkitől. Az orthodox közvetítő iroda legalább soh'sem kérdezi a hivektől, hogy tisztán a Schulchan Aruch iránti nagy szeretetükből ohajtanak-e külön községet képezni a községben és csupán a Schulchan Aruch szerint ohajtanak-e a jövőben üdvözülni? A közvetítő irodának elég, hogy egynehány tagja valamely nem-orthodox községnek (s ha mindjárt ép azok a tagok, kik legkevesebbet törődnek azzal a kérdéssel: Schulchan Aruch, vagy nem Schulchan

Aruch-e), az ő nyáját akarják képezni, és — a mi a földolog — hajlandók fizetni az évi tributumot, és kész a szakadás. Egyik nem lett választmányi tag, a másikat nem hívták elég aplommbal a tórához, a harmadiknak meg nem felelő részt mért a mészáros, mert a mit kért, azt odaadta a róshákohol szakácsnéjának, a negyedik feleségét nem elég kitüntetéssel fogadta az előljáró jobbik fele, az ötödik legalább is egy kis gabe-tisztséget ohajtana és így tovább. Az ilyen és hasonló kicsiség rendesen okait képezik akár a legvirulóbb község szét-darabolásának — istenfélő Reich Ignác ur nagyobb dicsőségére.

A magánéletre tehát az orthodoxok rigorositása a Schulchan Arucht illetőleg ki nem terjed. Vannak tiszta, vallásos, egészen orthodox életet élő neologok; míg vannak orthodoxok, kiknek élete, nagyon is a Schulchan Aruch ellenére, szenny és bűn, és olyanok is, kik a szombatot a dorbézoló, vagy a kártyaasztal mellett töltik. Hol nyilatkozik hát az orthodoxok szigorú ragaszkodása a Schulchan Aruchhoz, és hol a nemorthodoxoknak az ettől való eltérése?

A közintézményekben, az istentiszteletben?

A congressusi alapszabályokban, tisztelt Farkas ur, Ön nem mutathat egy i-otára sem, még olyan parányira sem, mint az i, az Ön által oly szeretettel idézett »homo-i-juzon«-ban, mely a Schulchan Aruchtól eltérne.

A pártoknak egymástól való eltérésee **tisztán Iszerlesznek egynehány glosszáit illeti**, melyek a lengyel zsidóknál felvett egy-egy szokást — mint fentebb kifejtettem — a Schulchan Aruch törvényei mellé iktatják, és a melyeket orthodox hitsorsosaink törvényekül el is fogadtak, de a melyektől a nemorthodoxok imitt-amott eltérnek.

Ez, és csak is ez a különbség.

A mit ön Farkas ur, mint az orthodoxok és congressisták közti különbséget felhozott, oly távol áll attól, mit ime elmondtam, mint a rágalom az igazságtól.

E cikk írója nem áll egy állásponton a congressistákkal. Az askanázok elfogadták mindenütt Iszerleszt is, fogadták volna el ők is. Haladásukat ez miben sem gátolta volna és a magyar Izrael táborokra nem szakadt volna; de azt mondani róluk, hogy ők nem vallásos törvénykönyv, hanem a talmud diarumai szerint intézik ügyeiket, azaz mindenütt azt a véleményt követik, mely előnyükre válik és a törvény meg nem tartását megkönnyíti, ez oly frivolitás, melyet elhallgatni nem szabad.

Egyben azonban igaza van Farkas urnak.

Azzal az irodával, mely soh'sem beszél orthodox, vagy nemorthodox pártról, hanem orthodox zsidó felekezetről; azzal az irodával, melynek minden törekvése oda irányul, hogy a zsidóság közti irt mennél nagyobbra kitágítsa; azzal az irodával, mely a magyar zsidóság szégyenére és végtelen karára »l'sém sómá-jim« álarcza alatt a legkülönbébb üzleteket és üzelmeket közvetít és eszközöl; azzal az irodával, mely az egyesüléstől existenciáját félti, és azért minden erejéből szízmát hirdet a zsidók közt; azzal az irodával végre, melyből közel 200,000 zsidó ügyeit kényuri hatalommal egy tanulatlan volt lókupecz vezeti: azzal az irodával szóba állani csakugyan nem lehet.

Mardocheái Hajehudi.

Rabbik felavatása.

Az országos rabbiképző-intézet háziszinagógája megható ünnepélynek volt a színhelye e hó 20-án. Az intézetnek 5 növendéke, kik 10 évig hallgatták a hires tanárokat: Bloch Mózes rabbit, a nagynevű talmudtudóst, dr. Kaufmann Dávid rabbit, az európai hírü zsidó bölcsészt és bibliographust, dr. Bachér Vilmos rabbit, az ismert exegetust és orientalistát és másokat, — miután egy év előtt az egyetemen elnyerték a bölcsészeti doktor-grádust és miután derekasan megállották az utolsó szigorú vizsgákat is, melyek a nagytudományu veszprémi főrabbi, dr. Hochmuth Ábrahám elnöklete alatt folytak le: az említett napon ünnepélyesen rabbikká lettek avatva.

A templom sokkal kisebb, semhogy magába fogadhatta volna mind a hivatalos és nem hivatalos vendéget (köztük számos hölgy is), kik ez ünnepélynek tanui lenni óhajtottak; annál is inkább nem, mert a szemináriumbeli kis diákok, kik a padokat elfoglalva tartották, a világért sem adták volna át helyüket külső vendégeknek. Rendet ez irányban senki sem csinált. A karzatot a zsidó templomi énekek nagymestere, Friedmann Mór főkantor és tanár teljes karral és fiszharmonióval foglalta el. Az emelvényen és a diszpadokban ott láttuk az intézet tanárain és a felavatandó 5 növendéken kívül: Wahrenmann Mórt, dr. Hirschler Ignácot, Schweiger Mártont, Deutsch Sámuel, dr. Simon Józsefet, dr. Kayserling M. pesti rabbit, dr. Klein Gyula. ó-budai főrabbit, dr. Farkas Emilt, dr. Kósa, dr. Décsy, dr. Schwarcz ügyvédek és másokat. Nemzsidó vendégek voltak: Komjáthy Béla. (A felavatandók közt volt dr. Feldmann József is, kit a czeplédi zsidó hitközség fél év előtt rabbijának választott; Komjáthy pedig, tudvalevő, Czepléd orsz. képviselője.) Csiky József, királyi ügyész, dr. Tóth Mihály, dr. Pásztor tanár és mások. A

czeplédi hitközség 20 tagból álló diszküldöttség által képviseltette magát rabbija felavattatásánál. Duna-Földváról szintén deputációt láttunk, mely dr. Pinkusfeld Zsigmond, egyik jelölt tiszteletére, ki immár Duna-Földvár rabbija — jött el.

Az ünnepélyt Friedmann tanár nyitotta meg a 100. zsoltár pompás eléneklésével kar- és zenekisérlettel. Majd Hochmuth Ábrahám, veszprémi főrabbi a rabbivizsgáló-bizottság elnöke beszédet intézett az új rabbikhoz, melyben intette őket, hogy tanulmányaikat a világért se tekintsék befejezettnek. Életük folytonos tanítás és tanulás legyen. A jótékonyságot ne csak tanítsák, de gyakorolják is; legyen életük világító példája a morálnak, a jámborság-, a hazafiságnak és a törvénytiszteletnek. Beszédeiket mindig gondosan készítsék el előre. Prédikációjuk bibliai szövegek magyarázatát, rabbinikus bölcsesség ismeretetését képezzék. Rabbi, a ki nem minden alkalomra talál textust a bibliában, talmudban, vagy midrásban, nem igazi rabbi.

Hochmuth után a jelöltek egyike, dr. Blau Lajos rövid értekezést tartott Jeremiás próféta életéről, melynek végeztével saját és társai nevében köszönetet mondott az intézetnek és tanárainak a nyert kiképzetésért és megindító, szép szavakbn bucsut vett 10 éves fáradozás, törekvés, buvázkodás és nem ritkán nélkülözésnek színhelyétől.

Most a 75 éves szemináriumi elnök, Bloch Mózes rabbi remegő hanggal, klasszikus héber nyelven avatott rabbiknak nyilvánította 5 tanítványát: dr. Blau Lajost, dr. Feldmann Józsefet, dr. Kohn Armint, dr. Pinkusfeld Zsigmondot és dr. Schwarz Miksát. (Ez utóbbi a szeminarium legjelesebb talmudistája.) Az agg tanár ezután reszkető kezekkel megáldotta az új rabbikat, kik mindegyikének ünnepélyesen átadta a gyönyörű héberséggel és művésziesen irt héber hattárát és a magyar rabbi-diplomát. Friedmann főkantor és kórusa rázendített most az „Isten áldd meg a magyart“ himnusára, melynek hangjai közt az ünnepélyes gyülekezet széteszlott.

Igéret szép szó

(H. S.) A pesti izr. hitközség m. évi működéséről szóló jelentését előző számunkban méltattuk. De e méltatásunk nem volt teljes. Szánt-szándékkal, mert kevés terünk maradt volna a vele való foglalkozásra. kihagytunk belőle egy hitfelekezetünkre nézve rendkívül fontos ígéretet, mely olyan mozgalmakat, minő a magyar-zsidó közművelődési egyesület, zsidó gymnázium, a biblia fordítása és a zsidó tanítók árvaháza, mihelyt ezek a megvalósulásra megérték, erkölcsi és anyagi támogatással akar előmozdítani.

Mi sem bizonyítja jobban, mint ezen ígéret, hogy a pesti izr. hitközség előljárósága kötelességének tartja mindenütt megjeleni, ahol felekezetünk érdekeiről van szó, s hogy gondos, körültekintő munkás mindazon alapok lerakásánál, melyeken a magyar zsidóság belső és külső erejét állandósítani lehet,

A magyar-zsidó közművelődési egyesület, a zsidó gymnasium, a magyar biblia, s a zsidótanítók árvaháza: egytől-egyig közvetlenül, vagy közvetve kultur mozgalmak, olyan kultur mozgalmak, melyeknek tettéválása hazánk és felekezetünk iránti kötelezettségeink beváltása.

Mi ezzel rég tisztában vagyunk. Sokszor sürgettük, és sürgetjük folyton a magyar közművelődési egyelet s a zsidó gymnasium megteremtését; a biblia fordításának, hogy mennyire barátjai vagyunk, elárultuk, midőn Deutsch Henrik egy-egy könyve napvilágot látott; s a zsidó tanítók árvaházát elodázhatlan szükségnek ismertük el, csak a kivitelre nézve voltak aggályaink.

Jól esik hivatalosan konstatálva látnunk, hogy az ország első hitközsége is állást foglal e mozgalmak mellett. Jól esik, — mondjuk — mert ez az állásfoglalás több garanciát nyújt a sikerhez.

A pesti hitközség példája vonzó; mit tehet, sok; a támasz, mit nyújthat, nagy; és törekvései irányadók. Mindezeknél fogva kiadott jelszava hivatott, hogy Kárpátoktól Adriáig visszhangozzék.

Erre építjük, mit mondandók vagyunk.

Az, hogy a pesti hitközség előljárósága figyelemmel kíséri az említett 4 mozgalmat, tanúság arra nézve, hogy érzi szükségességüket. Másrészről jelentése dokumentálja azt, hogy e mozgalmak összevágának intenczióival.

Mi világlik ki jelentéséből?

Mint előző számunkban is állítottuk, hogy felekezeti életünket magyar nemzetialapra akarja fektetni. Hát a magyar zsinagógái énekeken kívül van-e ezen hazafias és vallásos törekvésnek szebb, méltóbb, biztosabb, szélesebb körben ható eszköze, mint a magyar-zsidó kultur-egylet, a zsidó gymnasium és a magyar biblia? És azon országjótékony célú intézmények között, melyeket a hitközség kebelén táplál, nem egyik legméltóbb hely illeti-e meg a zsidó tanítók árvaházát?

A pesti hitközség e kérdésekre jelentésében adja meg az igenlő választ. És e válasz teljes, mert mind a négy szóban forgó mozgalom érett a megvalósulásra.

A magyar zsidó közművelődési-egylet számára az egyetemi ifjuság előkészítette a talajt; a zsidó gymnasium felállítását a sok szemrehányás és a zsidó ifjuság megnehezített útja a gymnasiumokhoz — közkiváncsolomná tették; a magyar biblia hiánya

meglátszik a mai ifjuság nagy zömének vallás-erkölcsi nevelésén; s a zsidó tanítók árvaházát a haza és a vallásunk napszamosainak, a zsidó tanítóknak sorsa követeli.

Hogy mindezt és egy füst alatt a pesti hitközség a maga erejéből valósítsa meg: esztelen kívánság volna. De, hogy e mozgalmak vezetését megragadja; hogy létesítésükhöz a jelszót kiadja; hogy az ígét anyagi és erkölcsi támogatásban részesítse: a hitközség állására, módjára, tekintélyére, vezérelveire való tekintetből — joggal és méltán elvárható!

Ha a tó mélyén verünk hullámot, mire a felszínre jut csak buborék; de ha tükrét hozzuk hullámzásba megmozdul bele az egész tó.

Ha a pesti hitközség ragadja meg a vezérszerpet e négy mozgalomban, ezek nem csak érettek lesznek a megvalósulásra, hanem azonosak a megvalósulással; mert a pesti hitközség példája vonzó; mit tehet, sok; a támasz mit nyújthat, nagy; és törekvései irányadók.

No meg aztán: »az ígéret szép szó, ha megtarták, u gy jó!«

És ígéretét a pesti hitközség nem tartaná meg? Ki meri ezt mondani?

Talmud- és Midrásból.

Ha észrevetted, hogy szomszédságodban amhorecz-choszid (tudatlan, ki a nagy jámbort adja) lakik, rohanva siess és keress magadnak más lakást.

*

Istenes bolond, vétkekbe sülyedt bölcs: egyaránt undort keltenek.

*

Az igazi bölcs tisztelet tárgya, még ha megvetett is a családjá; barátjai számosak, még ha idegen földön lakik is.

*

Meddig terjed, o, rabbi, az okosság (chochmoh) és hol kezdődik a ravasság (ormoh)?

Abban a pillanatban, fiám, melyben letértél a szigorú becsületesség útjáról és élsz a tiszta lelkiismeret által meg nem engedte eszközökkel; s ha mindjárt oly nagy eszed van is, mint Ápáloné (Plato) még sem vagy okos, hanem igenis vagy ravasz ember.

*

Gemilusz chaszódim 3 tekintetben nagyobb a czedokohnál. Czedokoh csak pénzzel gyakorolható, gemilusz chaszódimot gyakorolhatsz pénzzel is, de testeddel is (Utat tehetsz a megszorultért, szószólója lehetsz ügyének és még számtalan másféle módon.) Czedokoht csak szegénnyel szemben gyakorolhatsz, gemilusz chaszódimot akár szegénnyel, akár gazdaggal szemben. Czedokoht csak élőkkel gyakorolhatsz, gemilusz chaszódimot akár élővel, akár halottal

(Eltemettetheted, emlékét tiszteletben tarthatod, vagy tartathatod és még egyébbb féleképen. *)

Akárhány vén teve van, mely fiatal tevék bőreit czipeli hátán.

Most akarsz neki menni a tüskéknek, mikor már saruid nincsenek lábaidon?

A hallgatás után beszélhetsz is, hallgathatsz is; ha beszéltél, oda a szabadságod; rabszolgája vagy szavadnak.

A hallgatás erénye abban áll, hogy tudj hallgatni is.

Ne szidd a vágyat, ne bántsd a szenvedélyt. Nélkülök elpusztulna a világ.

Talmudista.

Előfizetési felhívás!

Tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetésük márcz. kezdetével lejár, teljes tisztelettel kérjük, méltóztassanak előfizetéseiket megújítani, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

egész évre	7 frt — kr.
fél évre	3 frt 50 kr.
negyed évre	1 frt 75 kr.

Papok, tanítók és községi hivatalnokoknak:

egész évre	6 frt — kr.
fél évre	3 frt — kr.
negyed évre	1 frt 50 kr.

Az „Egyenlőség“

szerkesztősége és kiadóhivatala

Budapest, Váci-körút 3. sz.

H I R E K.

— Lapunk jelen száma, hogy a pesti izr. hitközség fontosnak ígérkezett (és tényleg az is volt) f. hó 26-iki közgyűléséről tudósítást adhassunk (l. lapunk első oldalait), egy nappal megkésve jelent meg.

— A pesti izr. hitközség új kórházának építési céljaira a jelentés szerint, melyet előző számunkban ismertettük a következő anyagi eszközök állnak rendelkezésre készen: a) a jelenleg fennálló kórház telkéből eladott telekrészek után befolyt 125.426 frt 86 kr. b) a Fochs

M. L. és Johanna-féle alapítvány és kamatai 6581 frt 82 kr. c) az 1884—1886. években befolyt, templomi és zsinagógai adományok 2965 frt, d) az 1887. évben felajánlott és befolyt templomi és zsinagógai adományok 4281 frt 70 kr. f) a hitközségnél az 1884—1887. években befolyt, illetőleg neki felajánlott mindazon alapítványok, adományok és hagyományok, melyek a kórházépítésre rendelvek s pedig: Altmann Károlytól 200 frt, Adler Lajostól 1000 frt, Adler Mórtól 1500 frt, Basch Jozefinától 1000 frt, Baumgarten Ignácztól 2000 frt, Özv. Baumgarten Nándorné és fiaitól 1000 frt, Beck Miksától 300 frt, Beck Nándortól 300 frt, dr. Böhm Jakabtól 50 frt, Brüll Ármintól 2000 frt, domonyi Brüll Miksától 2000 frt, Brüll Zsigmondtól 2000 frt, Blum Bernáttól 160 frt, hatvani Deutsch Bernáttól 4000 frt, Deutsch Jakabtól 1000 frt, Deutsch Sámuelától 1500 frt, Ehrlich Móztól 150 frt, Fleischmann M. utódaitól 300 frt, Gomperz Zsigmondtól 1000 frt, Goldberger S. F. és fiaitól 2000 frt, Grünhut Vilmostól 250 frt, Özv. Haas Joákimnétől 20 frt, Hirsch Bernáttól 100 frt, néh. Hirsch Jozefa örököseitől 200 frt, Özv. Herzfelder Emmától 1000 frt, Kann Ármintól 2000 frt, Kornfeld Zsigmondtól 500 frt, néh. Latzko Ármín nevére 1000 frt, néh. Latzko Arminné nevére 1000 frt, Latzko N. és Popper A.-tól 1500 frt, Mandl Ig. J.-tól 1000 frt, Modern és Breitnertől 1000 frt, Machlup Adolftól 2000 frt, Markbreit Adolftól 1000 frt, Nagel Ármintól 1000 frt, Nathan Mórtól 160 frt, Neuwelt Ármintól 2000 frt, Neumann Frigyesztől 300 frt, Pesti hazai I. takarékpénztártól 400 frt, Pfeifer Ignácztól 600 frt, Pesti Chevra Kadisától 50,000 frt, Porges Bernáttól 600 frt, Politzer Gusztávtól 100 frt, néh. Quittner Jakab nevére 1000 frt, Reichsmann Miksától 100 frt, néh. dr. Rózsay József hagyománya 4225 frt 48 kr. Spitzer Juliától 200 frt, Sauer Józseftől 1000 frt, Singer Alberttól 200 frt, Spitzer Gerzon és társától 1000 frt, dr. Stettner Henriktől 50 frt, Stern Miksáné Kuhner Karolintól 1000 frt, Strasser Alajostól 2000 frt, Sternthal Adolftól 1500 frt, Özv. Steiner Teréztől 1000 frt, Stricker Edétől 600 frt, Schäffer Erichtől 50 frt, Schönfeld Hermannától 50 frt, tornyai Schossberger Zsigmondtól 4000 frt, Schwarz Katalintól 1000 frt, Taub Salamontól 300 frt, Totits Adolftól 1000 frt, Wahrmann Mórtól 6000 frt, Wahrmann Sándortól 1000 frt, lovag Wechselmann Ignácztól 1000 frt, Weiner és Grünbaumtól 600 frt, Wodianer Babetától 1000 frt, Wolfner Gyulától 1000 frt, összesen 262,670 frt 86 kr. Ez összeghez hozzászámítandók a kórházépítés javára kezelt készpénz-összegek és értékpapírok után az 1884—1887. években felszaporodott interkalaris kamatok 8804 frt 92 kr. levonva az új kórház építése előkészítésére eddigelé felmerült költségeket, mint: a pályázati tervek díjazásait, hirdetési és egyéb költségeket stb. 4771 frt 58 kr. tehát 4033 frt 34 kr. az 1886. év december végével az új kórház építése céljára ezek szerint **266.704** frt 20 kr. maradt rendelkezésre.

— **Zsidó miniszter.** Karlsruhe-ból írják a mainczi „Isr.“-nek, hogy a badeni nagyherceg Ellstätter titkos tanácsos hitsorsosunkat pénzügyminiszterre nevezte ki. Ellstätter már régebben vezette a pénzügyminiszteriumot, de a pénzügyminiszteri címet csak most kapta meg, A kitüntetést a nagyherceg a következő sajátkezű levelében tudatta: „Kedves Ellstätter titkos tanácsosom! A mai nappal husz éve mult, mióta ön országom államháztartásának pénzügyminiszteriumát vezeti. Ezen nagy időn át és gyakran nehéz körülmények között, Ön a bizalmat, melylyel e sok felelősséggel járó állásra helyeztem, éppen olyan

*) Eme definíció (l. Szukkah traktatus 49. lap. II) legjobban magyarázza meg a gemilusz chasodim kitélt, mely a zsidó életében oly mindennek fölött fontos szerepet játszik, és melynek megfelelő, a szó teljes értelmét visszaadó fordítást találni eddig alig sikerült.

ügyes, mint körültekintő és hű hivataloskodása alatt teljes mértékben kiérdemelte és az államnak pénzügyei gondos ápolása és fejlesztése által a legjobb szolgálatokat tette. A visszapillantás, melyet ma ezen hosszú működésre vetek, arra indít, hogy nagyrabecsülésem és hálám újabb tanujelében részesítsem. Ezért indítatva éreztem Magamat arra, hogy Önt a pénzügyminiszteri jellegével ruházzam fel, és egyuttal tudatom az államminiszteriummal azon rendeletet, hogy ezen elhatározásom keresztülvitelére szükséges intézkedéseket tegye. Karlsruhe 1888. február 11-én Az Ön jóakarója, Frigyes." Elstätter pénzügyminiszter az **első zsidó**, ki Németországban egy miniszter állását tölti be s a ki ennek címét s viseli. Németországi lapok szerint Elstätterrel szorosán összefügg Baden adórendszerének igazságosabb alapon való gyökeres megváltoztatása. Ugyancsak Esstätter pénzügyvezető idejébe csik Baden külön adósságainak megtérítése, melyhez a francia hadisarcz szolgáltatta az utolsó anyagot.

— **Az öreg Hurbánt**, a magyarok és a zsidók emekonok gyűlöljét e héten tették le a sirba. 1848-ban vad hordától kimondhatatlanul sokat szenvedtek hitsorsosaink, kiket Hurbán már csak azért is üldözött, mert a magyarok hű szövetségeseinek tartotta őket, és ebben teljesen igaza is volt. A nyitrai antiszemita, jelesen Komlóssy Ferencz, kizárólag is csak azért hódithattak tért a megyében mert Hurbánékkal szövetkeztek. Antiszemitizmus és antimagyarizmus karöltve járt ott, mint illik is, mert az antiszemita épugy kárára válik a magyarságnak mint a hurbanizmus. Halála előtt az agg Hurbán egy hamisítási affairebe keveredett, a vádhatóság meg is indította már ellene az eljárást, midőn a halál hirtelen bekövetkezett. Rebesgetik, hogy nem magától jött.

— **Kudlick János**. Hurbán halálán kívül egy másik csapás is érte e héten az antiszemitákat. Kudlick János, a somorjai plebános és orsz. képviselő átesett — nem mondom szűzbeszédén, mert a szűz kitétellet tisztát és szeplőtlen szoktak jelezni hanem — első képviselőházi — fiasokján. Ez az egy volt még e fajtaból a képviselőházban, kit nem ismertünk. Most már ismerjük és — meg vagyunk vele elégedve. Konstatálta, hogy a Csallóköz szántóföldjei elvesztették minden termékenységüket. S itt a tisztelendő úr elszalasztott egy kitűnő alkalmat. Antiszemita, kibekis ügyesség van, ilyen jelenségnek az okát máshol mint a zsidókban nem keresi. Ő nem tette; annál rosszabb ránézve. Aztán konstatálta, hogy a zsidók Ázsiából jöttek Minthogy ezt beszéde folyamán 5-ször konstatálta, indítatva érezzük magunkat ezt meg erősíteni, mert máskülönben még találkoznának, kik ebben kételkedni akarnának, már csak azért is, mert Kudlick oly határozottan állította. Kissé régen történetett ugyan a dolog. Mert a magyarok is még csak 800 évvel később hagyták oda Ázsiát, mint a zsidók. De az nem baj, mert a bevándorló magyarok közt, voltak ugyan hős zsidó kazárok, Kudlick-ok azonban alig voltak köztük. Kudlick aztán panaszkodott, hogy a Csallóközön mily tömördek sok a zsidó. Ezt a panaszt csakugyan nem értjük. Mit csinálnak ott a zsidók? Földmíveléssel foglalkoznak? Hisz ez annál jobb Kudlickra nézve, mert elpusztulnak éhen. Kereskedést űznek? Hisz, én Istenem! akkor a Csallóköz megmentői, fentartói a zsidók. Mert a vidéket, a hol a földmívelés mitsem ér, csak a kereskedelem tarthatja

fenn. Lestük, hogy majd ezt fogja fejtegetni Kudlick ur, azonban, dehogy fejtegette. Merész szökéssel ott termett — Rothschild Bettina báróné mellett, és az elnöknek kétszer is közbe kellett vágnia, mig a plebános ur elbocsájtatta a szoknyát, mibe oly makacsul belécsimpózkodott. Mi a manót akart a zsidó aszszonytól, mikor ott van a férje, kivel jóllakhatott volna? Mert hisz első sorban Rothschild Albert báró lett udvarképeessé és csak az ő révén jutott e kitüntetéshez a felesége. Hjah, ha Kudlick ur is Ázsiából jött volna, mint a magyarok és mint a zsidók, akkor tudná, férfiu mivel tartozik a nőnek, pap a tisztességnek, képviselő a parlamentnek. Egy szó mint száz: mi Kudlick urral megvagyunk elégedve.

— **A pesti új zsidókórház** munkálatait árlejtés utján f. hó 23-án adták ki és peűig a kőmives munkákat Amon Józsefnek, a gránit és sóskuti kőfaragó munkákat Kauser Gyulának, a mész-kőfaragó munkákat Andretti és Lungernek, a vasmunkákat a Schlickféle vasöntő gyárnak, a cserépfedő munkákat pedig Sandroschitz utódának.

— **Az újpesti chevra kadisa** f. hó 19-én Hadl József elnöklete alatt közgyűlést tartott, amelyen felolvasott jelentésből kitűnt, hogy az egylet vagyona 5389 frt 47 kr. E közgyűlésen megejtették a tisztviselői kar választását is, melyszerint Hadl József elnök-ké Schwarcz I. és Fornheim O. alelnökké, Fornheim Géza pénztárnokká, Reiss J. O. ellenőrré, Devult A. Gluck J. Haaz F. pedig előljárókká lettek megválasztva.

— **A miskolci chevra kadisa** fennállásának 120-dik évfordulója alkalmából megtartott ünnepélyekről eddigelé csak rövid tudósítást kaptunk, mely szerint az ünnepély a megyei és városi törvényhatóságok és nagy közönség részvéte mellett folyt le és hogy ez alkalomból Herz Zsigmond, Resofsky I. és a Groák család egyenkint 1000 frtos alapítványt tettek az egylet kórházi alapja javára.

— **A kereckedelmi akadémia** vezérlo bizottságába Neuvelt Armin és Kuncz József elhunyt tagjai helyébe erényi Ullman Imrét és Deutsch Sándort választották be.

— **Névmagyarosítási statisztika**. A lefolyt félévben 534-en magyarosították meg nevöket; ezek között 325 zsidó, 155 rom, kath. vallásu volt, a többi pedig az evang. gör. keleti és református vallás hive E számok mellett eltörpül a vád, hogy felekezetünk hivei nem magyarosodnak.

— **Új zsidó bíró**. Nagy-Iklódról értesitenek bennünket, hogy a közelében fekvő Lozsard (Szolnok-Doboka m.) községben a legközelebb megejtett bíróválasztás alkalmával egy fiatal, Neumann Izrael nevű hitsorsosunkat két román jelölttel szemben szó többséggel bíróvá választották.

— **Worms bárót** az angol parlamentnek ismert zsidó tagját a kolóniak államtitkárává nevezték ki.

— **Előkelő eljegyzés**. Hirschler Ignác dr. főrendiházi tag egyetlen leányát, a szellemben és szépségben egyaránt dűs Terézt, dr. Pollák Rezső, jónevű budapesti ügyvéd eljegyezte.

— **Róna József** jeles szobrász, ki csak nemrég az Arany-szobor pályázatánál kiváló mintája miatt az 1000 frtos jutalommal lett kitüntetve, jelenleg 2 új művön dolgozik, melyek, mint azt már előre állithatjuk, csak emelni fogják a fáradhatlan művész

hirnevét. Az egyik egy szökőkút, melynek mintájával már el is készült. A gyönyörű kompozíció tárgyát a bibiától veszi. Ráchelnek Jákóbbal való találkozása, melyet a művész igazi zsenialitással ábrázol. A kút közepén levő disz-oszlopon ül Ráchel, kezében kancsóval, mellette pedig egy báránka simul oldalához. A kút alapzatán Jákób ül és epedő pillantásokat vet felfelé, a Ráchel kezében levő kancsóra, azaz inkább Ráchelre. Az egész mű valódi művészi alkotás. — A másik munka, melyen a derék művész dolgozik, B i s c h i t z Dávidné mellszobra, melyet ennek családja rendelt meg. A művész az agyagmintával már majdnem teljesen kész is bátran mondhatjuk, hogy a Bischitzné szellemes és jóságos arcza a megvalósulásig hiven meglepő módon van visszaadva.

— **A veszprémi chevra kadisa** 1885-87-iki időszakban kifejtett működéséről szóló jelentését vettük, melyben Rothhauser M. Samuel elnök ügyesen összeallított bő adatokban mutatja be az egyletnek a legutóbbi három év alatt kifejtett munkáját. E szerint a szegények számára megrendelt gyógyszerekért a 3 év alatt kifizettek 538 ft 28 krt, a helybeli szegények közt 732 ft 45 krt és a vidékiek közt 142 ft 5 krt osztottak ki ugyanezen idő alatt. Ezenkívül számos vagyontalan tagjának temetkezési költségeit viselte az egyesület s a Hochmuth Abraham-féle alapítvány kamataival a pesti rabbiszeminárium „Ecz. Chajim“ cz. egyletét támogatták. Az egylet összes vagyona 6778 ft 91 kr. Nevezetesebb intézkedései közül kiemeljük az új órház építését, mely felszereléssel együtt 2172 frtot vett igénybe, továbbá a sirkert befásítását. Az egyletnek 102 rendes és 7 tiszteletbeli tagja van. A lefolyt ciklusban elhalt egyik disztagja, Fiáth Ferencz br. veszprémmegye főispánja, kit a chevra kadischa fennállásának 100 éves jubileuma alkalmával választott meg; nevezetesebb halottjai továbbá: Abeles Miksa, az egylet több éven át volt elnöke, Diener Sándor, ki 20 évig volt a chevra titkára és Fischer Béla dr. számos éven át volt egyesületi orvos.

— **Nagy-Szöllösön** — mint nekünk írják — a f. hó 16-án megejtett hatósági választáson Berger Bernát hitsorsosunkat újra városi pénztárossá választották. A megválasztott ezen állását már 9 éve tölti be s ezen idő alatt lelkiismeretességével annyira megnyerte választói bizalmát, hogy megválasztatása további 3 évre egyhangulag történt.

— **Nemes tett.** Nyiregyházáról írja levelezőnk, hogy az ottani st. quo hitközség a fölött tanácskozott, hogy a helység szegényei számára a husvéti liszt a hitközség költségén, vagy gyűjtés útján szerzendő összegből szereztessek-e be? Rózsakerti József, egy nyiregyházai, egészen magyarvérbe ojtott szállótulajdonos azonban e kérdést egy nemes tettel levette a napirendről. A hitközségi szegények közt szétosztandó husvéti liszt költségeire ugyanis egymaga 160. frtot adományozott. E tette dicséretre nem szorul!

— **Máglyára ítélt Magyar Állam.** Lonkay pater soha sem hitte, hogy olyan sorsra jut, mint a zsidók egykor Spanyolországban. Valóságos autodafé! A paternek szent lapja elégett bizony, mint valami közönséges papiros, Lonkay tisztelendőségének ugyanis, nemcsak a zsidók voltak szálla a szemében, hanem az egyetemi professorok is. Ezért aztán az egyetemi

olvasókör f. hó 25-én megtartott gyűlésén kitiltották a lapot az egyetemi olvasóteremből és a Magyar Államot ilyen igazságosan méltató ifjuság elment a nevezett lap redactiója elé s ott a pater szerkesztő szemé láttára elégetett belőle egy példányt. Lonkay pater mert tán azt hajtogatja: Tempora mutantur...

— **Schönererek kudarcza.** Az osztrák képviselőházhoz Schönerer utján kérvényt nyújtottak be, mely antiszemita törvény teremtését sürgeti, hogy általa a zsidók bevándorlása Ausztriába lehetetlenné tétessék. A kérvényi bizottság, melynek a kérvényt tanulmányozás végett kiadtak, félórai tanácskozás után elhatározta, hogy a kérvény felett napirendre tér. A Schönererek ennél fogva újra felsültek.

— **A legjelesebb keresztény hebreisták egyike,** az európai orientális Nestora Fleischer tanár titkos tanácsos Lipszében 87 éves korában elhunyt. A megboldogult a zsidóknak egyik legigazabb barátja volt.

— **Uj köpönyeg.** A „Deutsches Tagblatt“ és a »Vorverts« cz. németországi conservatív antiszemita lapok national-liberalis kezekbe kerültek.

— **Elaggott asszonyok** számára a lübecki izr. hitközség menhelyet állít fel s e tervével már annyira jutott, hogy az építkezéshez szükséges telket megvásárolta.

— **Cassel Dávid dr.** „a Berlieni zsidótudományok intézeté“-nek tanára, több kitűnő zsidó közhasznú intézménynek előjárója f. hó 11-én ünnepelte meg születésének 70-ik évfordulóját

— **St.-Louisban** (Amerika) a mostanában megalakult „Tempel Israel“ hitközség 70,000 dolláron épített zsinagógát, mely husvétra körülbelül el is készül. Az istentiszteletet e hitközség egyelőre egy színházban (!) tartja, mire már nálunk is volt eset — Esztergomban.

Egy vallástanár elmélkedései levelekben.

T. szerkesztő ur! Szives volt tollamnak megnyitni becses lapját. Fogadja érte köszönetemet! Ez alkalommal élek jogommal s az igen t. közönség szives türelmével, hogy elmondjak egyet-mást arról, a mi nem magánügy, hanem közös ügye édes mindnyájunknak. Szólni akarok vallásosságunkról, vallás oktatásunkról és mindarról, a mi intra és extra muros ezzel egybefügg.

A mai levalem tárgya: Mi különbség van, a tanulókhöz való viszonyt tekintve más tárgyak tanára és a hittanár közt.

Mi mindannyian a jövő számára neveljük az ifju nemzedéket. Torna, uszás, vivás stb. ügyességekkel testét edzük, hogy el ne satnyuljon, hogy az utókor erős egészséges munkabíró emberekből álljon. Megismertetjük őket szellemi téren korunk tudományával, műveltségével; átadjuk nekik az emberiség évezredek küzdelmeinek vívmányait; bevezetjük őket mint jövőndő örökösöket abba a nagy társadalomba, melynek formáin mi és elődeink megszámlálhatlan évek óta furunk és faragunk, hogy napról-napra jobba,

csinosabbá lakályosabbá tegyük; demonstráljuk nekik a folyton épülő és fejlődő civilisatio keletkezését, haladását különféle phásisaiban, hogy megismerjék benne magokat, mint utódokat, kiknek egyetlen magasztos feladatuk, hogy otthonosaknak érezzék magokat ebben az örökségben, hogy szeressék azt, lelkesedjenek érte, hogy idegenül ne irtsanak, rontsanak, pusztítsanak és semmisítsenek; hanem, hogy hálás kegyelettel, csak a burjánzó gazt gyomlálva, megőrizzék azt, a mi szép és igaz rájuk maradt. — Nem, hogy magok is szeretettel és értelemmel benne munkálkodjanak, építsenek és ültessenek saját tökéletességükre, saját boldogságukra.

Minden tanítónak és tanárnak kijut a maga része a nevelés nagy munkájából, és bizony nem marad ideje léhaskodni, ha emberül és lelkiismeretesen lát hivatásához.

S mégis mily aránytalan a munkamegosztás! A hazai történet, nyelv és irodalom tanára könnyű szerrel célzott ér; hisz a miről szól, a miről beszél, azt ismeri, tudja és érzi a gyermek; dajkája, szülei, rokonai, szomszédai és ismerősei, mind mind már rég regéltek, beszéltek neki ezekről; látja őket mindennaphatni, alkotni és gyarapítani e körül, mit most az iskolában hall; nyelv, gondolat, szokás, in ézmény, mit itt oly szépen bemutatva neki demonstrálnak, már régtől fogva az ő levegője — bölcsőkorától fogva éltető eleme.

Physika, mértan, természetrajz, nem idegenek előtt. Ha érti a tanár a módját, a siker nem mulik a gyermek lelkesedésén; hisz látta ő már mind ezt, sőt dolgozott is benne, konyha, műhely, erdő és mező, apja, anyja, környezete, mindenki és minden erről szólt hozzá, de ily szép rendszerben most látja csak a kosmost. Üdv neked tanár, ki erre engem megtanítottál!

És a vallás tanára! Szent történeteken, a biblia fonalán, ősei, embertársai élményeiből világosan láthatja, hogy mindaz, a minek más órákon, otthon és iskolában tudomására jutott, mindaz, a mivel bír, a minek örvend és a mit terem: fennáll és létezik mert igazság a mozgató ereje, mert hamisítatlan hűség köti össze a részeket egymással jelenben és multban, benső szeretet forrasztja össze az egyest a közösséggel, a teremtményeket egymással, remény és bizalom az eleven erő, mi munkára serkent, gondot oszlat s célhoz vezet. A ő és övéinek léte, működése és haladása ama végtelen hűség, igazság és szeretetnek kifolyása, melylyel az isteni gondviselés őseit ápolta, nevelte, vezette, melylyel öröklik ő felette és minden jóban. Hála és bizalom a végtelen szeretetért és kegyelemért hangzik fel a te s szülőid ajkáról, midőn reggel össztett kézzel mondjátok: »Hálát adok neked Istenem, hogy megőrizted lelkemet.« Hála hangja emelkedik fel étkezés előtt és után Is-

tenhez, ki végtelen jóságában mindeneket táplál. Ajtótonkon a mezuzah jelzi azt a bizalmat és szeretetet, melylyel Isten oltalma iránt vagytok. Péntek este két gyertyát gyújt anyád, hogy megemlékezzél isten kegyességéről és megőrizze szívében Isten szeretetét. Szombat napja, nyugalom napja, szentelve Istennek. Áhítatos imára gyűlnék össze a zsinagógában a tiéd mind, dicsérve Istent jóságáért, odaadással és figyelemmel hallgatják az igéket, melyekben megnyilatkozott őseidnek és megnyilatkozik folyton Isten igazságossága, szeretete, hűsége és nagy kegyelme. Bemutatjuk istennek egymásután mindazokat az örök gazságokat külső megnyilatkozásaikkal együtt, melyeket a vallásos, a zsidó vallásos érzület ápolt, őrzött és fenntartott — és a gyermek jobbadán hallja a hangot, de nem érti, látja, de fel nem fogja. — Nagy része hideg marad, és fel nem melegszik!

Honnan van ez?

Arról jövőre!

Bona fide.

Az izr. anyakönyvek rendezése érdekében.

Besztercze-Naszód vármegye közigazgatási bizottsága f. hó 6-iki gyűlésen egy. a megye területén hatáskörrel bíró rendeletet fogadott el, melynek intézkedései bizonyára fontossággal bír a többi az izr. anyakönyvvi kerületekre is. Azt hisszük jó szolgálatot teszünk, midőn oly célból, hogy hazánk valamennyi vármegyei közigazgatási bizottsága megismerhesse, s hogy esetleg hatáskörükben egyenként érvényre emeljék — az említett rendeletet itt szóházen közöljük

Sz. 346/1888.

kb.

R e n d e l e t.

Az izraelita anyakönyvek szabályszerű vezetése érdekében, és a születési, halálozási és házassági esetek bejelentésének elmulasztása esetére kiszabott büntetések elkerülése végett a következőket rendeljük.

1. Minden születési (halva szülöttek belé foglalva), halálozási és házassági eset 8 nap alatt az anyakönyvvezető rabbinál bejelentendő. — A születési esetek bejelentésére kötelesek: 1) a házasságban élő apa, 2) a születésnél jelen lévő baba, 4) az anya, ha erre már képes.

A halottak bejelentésére kötelesek: 1) A család fő, 2) az, a kinek házában, lakásán a haláleset történt, 3) a „chevra kadisa“ elöljárósága, ha ő eszközölte a temetést.

A házassági esetek bejelentésére kötelesek: 1) Maguk a házassulók. — Azon körölmény, hogy az anyakönyvvezető rabbi maga azon személy, ki előtt a házasság kötött, a megtörtént házasság bejelentése alól a házassulókat fel nem menti, 2) azok, a kik a házassulókat összeadták, 3) a jelen volt tanuk.

Ezen bejelentéseknek a kiszabott határidők alatti teljesítését elmulasztók 5—50 lrt terjedő pénzbírsággal büntetendők. (A vallás és közoktatási m. k. min. 1885. évi november hava 13-án 1924. évi. sz. a. kelt rendeletével kibocsátott szabályrendeletének 13. §§.

2. Minden születési esetről a bejelentéstől számítva 3 nap alatt kötelesek a szülők házasságuknak valódiságát (törvényességét) az anyakönyvvezető rabbinál bizonyítani. Ha pedig ezt megtenni nem képesek házasságuknak utólagos anyakönyveltetése céljából a fentjelölt idő alatt az illetékes közigazgatási hatósághoz kell folyamodniok, és azon esetben, ha azok az előirt lépéseket meg nem teszik, az ezen házasságokból származó gyermekek feltétlenül mint „törvénytelen” származásúak anyakönyveltetnek — (3505—87 sz. miniszteri rendelet).

2. Házassági eseteknél szigorúan megtartandók a következők:

A) Azon izraelita jegyes felek, kiknek születési esetei anyakönyvvelve nincsenek, közigazgatási bizottsági engedély nélkül össze nem adhatók. — Azért a házasodni szándékozó felek figyelmeztetnek, hogy a szükséges lépéseket kellő időben megtegyék. (3505/87 és 113273/87 sz. miniszteri rendeletek.)

B) Azonban minden esetre kötelesek a jegyesek, egybekelésük előtt három héttel az anyakönyvvezető rabbinál oly czélből megjelenni, hogy a szükséges bizonylatokat megvizsgálja és a háromszori kihirdetésre, mely csak szombat vagy ünnepponon egyszer-ször történhetik — a kellő lépéseket megtehesse.

C) Ha a jegyes felek bizonylatait az anyakönyvvezető rabbi rendben találta, ezen hirdetési esetet jegyzőkönyvbe fölveszi, megszerkeszti a hirdetést és utasítást azon közimáházban leendő közzétételére, melybe egyik vagy másik jegyes fél bekeblezve van. A jegyes felek az anyakönyvvezető rabbi rendelkezése értelmében megtörtént kihirdetést okmányilag igazolni tartoznak; ez okmányálhat: vagy a rendezett egyházközség gondnoka által kiadott s hitközségi pecséttel ellátott, vagy pedig a hirdetésnél jelenlevő két tanu által kiállított bizonyítványból (1878 évi 17619 sz. valamennyi törvényhatóság közönségéhez intézett miniszteri rendelet 2-ik, 3-ik és 4-ik §).

D) Tilos bármely rabbi czímet viselő egyének a jegyes feleket az illetékes anyakönyvvezető rabbi írásbeli megbízása nélkül összehadni, az egybekelés végzésével megbízott személy köteles az összeadás megtörténtéről az anyakönyvvezető rabbit 3 nap alatt jelentését fölterjeszteni. Az esketés eszközzésére csak oly rabbi, helyettes, vagy papi teendőket jogosultan végző vallástanító küldhető ki, ki az anyakönyvi vezető rabbi kerületében levő valamely rendezett hitközségben törvényszerűen alkalmazva van (1924/85 sz. miniszteri szabályrendelet 10. §).

E) Azon egyének, kik az anyakönyvvezető rabbi rendes megbízása nélkül az összeadást véghez viszik, kihágást követnek el és 3—6 hónapig terjedő szigorú fogsággal büntetendők (17619/78 számú miniszteri rendelet 15. §).

4. A rabbi hivatalban az e végett néla jelentkező egyén bejelentési jegyet kap, mely a születési, halálozási vagy házasulási és bejelentési kelettel, valamint az anyakönyvvezető rabbi aláírásával van látamozva. E bejelentési jegyet az illető igazolására megőrizheti.

5. Besztercze-Naszód vármegyében minden szolgabíró (polgármester) kör- és községi jegyzőnek joga van az illető féltől a bejelentési jegyet magának megmutatni és kötelezve van minden mulasztást a közigazgatási bizottságnak azonnal bejelenteni.

6. Minden családfőt figyelmeztetünk, hogy úgy a saját, mint gyermekei érdekében áll, minden elhanyagolt

nyakönyvelési esetet minél előbb rendbe hozni (32731/87 sz. miniszteri rendelet).

7. Ezen rabbisági ügyekben e vármegyében következő lelkészek, intézkednek hivatalosan a reájok bizott egyházi (anyakönyvvezető rabbi) kerületben:

1. Rabbi **Horovitz Jenő**: I. besztercze városában, II. jaádi és III. besenyői járásokban.

2. Rabbi **Lőw Márkus**: I. a naszodi járásban.

3. Rabbi **Diósi Sámuel**: I. az ó-radnai járásban.

8. Ezen rendelet e vármegye minden zsidóimáházában állandóan kifüggesztve tartandó.

Besztercze-Naszód vármegye közigazgatási bizottságának 1888. februarius 6-án tartott üléséből.

Báró Bánffy Dezső,
főispán.

KADIS.

— Kompert Lipót beszélve. —

(12. folyt.)

Hogyan el volt csigázva! Milyen siralmas szépség!

Mi volt, mi a férfit e kép látásánál úgy megrázta? Arczát két kezébe temette... ajkai önkéntelenül rebegtek egy nevet:

— Blúmele.

Két barna szem pillantott fel e szóra, az alvó felemelte fejét, a fekete fürt megmozdult. Halvány, beesett arcza teljesen látható lett.

— Blúmele! — szólította újra.

Erre kezével lassan megsimitotta fehér homlokát

— Igen — mondá mintegy az álmotól ittasan.

Jó hogy nem engedted elmulasztanom a gyásznapi évfordulóját. Elérkezett-e már az ideje?

Lelkét hideg borzongatta, melytől maga is összerázkodott, s tőle egészen magához tért.

— Jaj nekem! — tört ki belőle a szó és feje keblére hanyatlott. — Unokatestvérem, Mayer!

— Te is felismertél, Blúmele! — szólt Mayer lelke egész gyöngédségével és csak erre talált nála s abad utat a köny és egyre pergett alá.

— Hát te nem rémülsz meg tőlem, Mayer? — kérdezte rövidke szünet után a nélkül, hogy feltekintett volna.

— Isten hozott, ezerszer is isten hozott, lelkem Blúmelém! — szólt Mayer és kezét nyujtotta felé.

De Blúmele összerázkodott s nem fogadta el a felényujtott kezét:

— Hát itthon vagyok-e én — szólt, fel akarván egyenesedni — hogy engem isten hozott-tal fogadsz.

— Hát hol volnál? Nem állok-e előtted én?

— Mayer — válaszolt Blúmele miközben arczára a legbensőbb megrémülés egy ijesztő vonása lopozott — egész éjet e padon ülve töltöttem... én

és gyermekem... s a kutya ugatott, s ő ott fenn az emeleten tudhatta, hogy én vagyok itt. Hát alhat az atya, ha tudja, hogy gyermeke közelében van?... De egyetlen egyszer sem szóllított, hogy: jer fel Blümele, leányom! És én mégis itt töltöttem az egész éjet!

— Az egész éjet! — kiálta Mayer és harag meg könyörület reszkettette meg szavát.

— Hiszed, hogy tudta?... szólt Blümele fogvaczogva és lopva az emeleti ablakra tekintett. — Csak fel ismert talán... Nem hiszed, Mayer?

Mayer egyelőre mit sem válaszolt; de kis szünet mulva hevesen szakította meg a csendet.

— Blümele! te tudod, mindenha igaz hived voltam. S ha ezt tudod, megteszed azt, mit unokatestvéred, Mayer tanácsol. Követed-e tanácsom?

Blümele fejét mélyen lesütve tartotta.

— Neked itt nem lehet maradásod — folytatá Mayer — Pillanattal sem lehetsz itt tovább. Atyádnak nem szabad tudnia, hogy itt vagy. Jőjj inkább mihozzánk. Ott kinyugszod magadat s gyermeked is pihenőt talál... még szüleimnek sem szabad tudniok, mig nem közlöm velök, hogy kit fogadtak magukhoz. Nálunk megbeszéljük és meghányjuk-vetjük: mi a további teendő. Akarod?...

— Ebben az órában, hogy kerültél ide magad is? — szólt Blümele elárulva hogy figyelme nem Mayer beszédét követte.

— Egy faluban lett volna dolgom — válaszolt Mayer tétovázva — de a paraszt a gyapjuval még elvárhat pár napig. Akarod-e Blümele?

— És én elmenjek innen, atyám házából? Innen, hol otthonom van?

— Jőjj csak, jőjj — kérte Mayer ismételten.

Hangja olyan hívóan csengett, egész lénye a n n y i ő s z i n t e s é g e t árult el, és arcát olyan mélykomolyság tette átszellemültté. Ugyanaz a Mayer volt-e ez. kinek négy keze egykor a végetlen csufolódás és kacaj tárgya volt?

Blümele felállt.

— Veled megyek, Mayer, oda hova te vezetsz! — és még mindig alvó gyermekét szorosabban csavarta a kendőbe, melybe takarva volt.

— Add ide a gyermeket, Blümele! — kérte Mayer.

Ritka félénk tekintet esett erre a Blümele barna szeméből Mayerre. Annyira-mennyire huzódott és sóhajtott. Aztán karjába tette a fiúcskát.

— Most már menjünk Blümele.

Észrevétlenül és csendesen ért el vele Mayer lakásukhoz. Éppen az ajtóhoz értek, melyet Mayer nesztelenül nyitott ki, mikor napkeleten az égnek keskeny szegélye hirtelen és váratlanul megvilágosodott és verőfényét oda vetvén rájuk, aranyos sugaraival üdvözölte őket.

Jó jel lett volna ez?

(Folyt. köv.)

Szerkesztői pósta.

Dr. T. H. urnak, Budapest. A pesti zsidó hitközség az 1868—69-iki congressusra a következő 20 képviselőt küldötte: Barnay Ignác, Baumgarten Fülöp, Brill S. L. (rabbiági elnök), Deutsch Henrik, Deutsch Sámuel, dr. Hirschler Ignác, Holitscher Fülöp, Kohen I. I., dr. Kohn Sámuel (rabbi), Lányi Jakab, dr. Mezey Mór, Munk Mór, dr. Pollak Henrik, Posner Károly Lajos, dr. Schönberg Armin, Schossberger S. W., Schwarcz Armin, Ullmann Károly senior, Wahrmann Mór és Weisz M. A. — Barnay, Lányi, Munk, Posner, Schossberger, Ullmann és Weiss azóta elköltözködtek az élők sorából.

Hamkané. Kedves tisztelendő ur! én még nem tartom a magyar zsidóságot oly tökéletesnek, hogy bátran üthetnök, a nélkül, hogy megárthatna neki. Különb, mondok valamit! hagyjuk ki cikkéből a káromkodást és adjuk a többit. Igaz, hogy az egész cikk, így átdolgozva nem lesz egyéb, mint — czim és aláírás.

Mardacheus S. A. Ujhely. Óvakodjunk, uram, ilyen hangtól. Ha mi szitkozódunk, mi marad akkor ellenfeleinknek!

G. V. H. urnak Cs. Még a jesiván a következő vigesetet tapasztaltam: Solom (magyarul: béke) és Jiszroel igen jó barátok voltak; egy faluban születtek és egy jesiván tanultak. Egyszer mindketten a roshakobolhoz voltak meghiva ebédre. Szép, fényes czipőben haladtak a hatalmas ur lakása felé, midőn egyszerre észre veszik, hogy utjukban pocsolya terpeszkeedik, melyet kikerülni nem lehet. A két bocher megáll és gondolkozik, hogy kellene megmenteni a fényes czipőt? Egyszer csak azt mondja a fifikus Solom: tudod mit, barátom, ha mind a ketten átmegyünk, oda van mindkettőnk czipőjének szépsége; jó volna, ha egyik a másikat átvinné. Jól van, szólt Jiszroel, vigyél át. — Az nem úgy van ám. A kinek ráillő poszuk (bibliai vers) jut az eszébe, az legyen átvive. Jól van, szólt Solom, poszukom is van: „Solom ál Jiszroel“ (Béke Izraelre. A bocher úgy értette, hogy: Solom Jiszroelre, azaz, hogy Jiszroel vigye őt át) Jiszroel nem is tiltakozott, hanem felnyalábolta társát és vitte. A pocsolya közepében Jiszroel hirtelen megáll és Solomot a pocsolyába vágta. Mi bajod? ordított ez. Egy poszuk jutott eszembe, szólt nyugodtan Jiszroel. Ugyan milyen poszuk, te? „V'nószati Solom boórecz“ (Békét küldök a földre, azaz Solomot a földre teszem). — Ha Ön, jámbor barátom, »poszukra« bizta jövőjét, ne csodálkozzék, hogy társának egy jobb poszuk jutott eszébe, mely Önt a pocsolyába dobta. — Különb, szívesen tejesitem kérését és az illető urral beszélni fogok érdekében.

Hitközségi elnök urnak D. Igen is, heten válnak együtt. Vettük, nyugtázzuk, köszönjük.

Tiszt. H. G. urnak Δ. Szerény véleményem szerint, bölcsebben cselekszik, ha pert nem indít. Kikerüli a chilul hasemet és nem vágja el utját a községgel való kibékülésének, mire, valóban, érdemes volna egy kicsit gondolnia.

B. H. urnak P—cz. Zsidó hitü grófi család, tudtommal, kettő van Franciaországban: Kammondo Abraham és D'Anvers Izsák grófok.

A. H. P. Nem áll. El nem mozdíthatják.